

УДК 37.036.5:351.863

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Швець Галина Олексіївна, доцент кафедри економічної теорії та інтелектуальної власності, к.філол.н, доцент Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь.

Мальцева Вікторія Олександрівна, студентка групи ІВ-16-М, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Galina Shvets, assistant professor of economics and intellectual property, Candidate of Philology, associate professor of the State Higher Educational Establishment «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY»

Viktoriya Maltseva, Student master's degree of the specialty Intellectual property of the State Higher Educational Establishment «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY»

G. Shvets, V. Maltseva. Theoretical and practical aspects of intellectual security.

The article described the features of the category "intellectual security". Specifically defined, multi-variant interpretation of the term "intellectual security" scientists. The essence of intellectual security disclosed in the following aspects: legal, informational, analytical, organizational, institutional, financial and social. It was determined that the intellectual security include: intellectual potential, intellectual activity, intellectual property, intellectual investment, media intelligence, intellectual institutions. An IP security subjects such as: public authorities; local governments; universities; a network of research institutions and organizations; International Organization for security guarantees, scientific and technical cooperation, technology transfer etc. non-state actors to protect national interests in the intellectual sphere. Presented by subject-organizational scheme guaranteeing intellectual security in Ukraine. An algorithm for determining the level of the integral index of intellectual security of Ukraine, which consists of six stages. Reveals the intellectual security system of indicators Ukraine the following objects of intellectual security as intellectual products (services), intellectual investment, media intelligence and intellectual institutions, intellectual property and intellectual potential. An directions loss of intellectual property Ukrainian companies, such as theft of documents or information about existing IP objects; theft products with embedded technical solutions based on the use of IP objects or waste from production facilities using IP like. Indicated the need to implement at the state level mechanism for improving intellectual security, which may consist of a set of actions law, information-analytical, financial, economic, organizational, managerial and social issues.

Швець Г. О., Мальцева В. О. Теоретичні та практичні аспекти інтелектуальної безпеки держави.

В статті зазначено особливості категорії «інтелектуальна безпека держави». Зокрема, визначено багатоваріантність тлумачення поняття «інтелектуальна безпека держави» науковцями. Сутність інтелектуальної безпеки розкрито у таких аспектах: правовому, інформаційно-аналітичному, організаційному, інституційному, фінансовому та соціальному. Визначено, що до об'єктів інтелектуальної безпеки відносять: інтелектуальний потенціал, інтелектуальну діяльність, об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуальні інвестиції, носії інтелекту, інтелектуальні інститути. Наведено такі суб'єкти інтелектуальної безпеки, як: органи державної влади; органи місцевого самоврядування; вищі навчальні заклади; мережа наукових установ та організацій; міжнародні організації з питань гарантії безпеки, науково-технічної співпраці, трансферу технологій тощо; недержавні суб'єкти захисту національних інтересів в інтелектуальній сфері. Представлено суб'єктно-організаційну схему гарантування інтелектуальної безпеки в Україні. Наведено алгоритм визначення рівня інтегрального індексу інтелектуальної безпеки України, який складається з шістьох етапів. Розглянуто систему індикаторів інтелектуальної безпеки України за такими об'єктами інтелектуальної безпеки, як: інтелектуальні товари (послуги), інтелектуальні інвестиції, носії інтелекту, інтелектуальні інститути, об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуальний потенціал. Наведено напрямки втрати об'єктів інтелектуальної власності українськими компаніями, наприклад, крадіжка документації або інформації про існуючі об'єкти ІВ; крадіжка виробів з впровадженими технічними рішеннями на підставі використання об'єктів ІВ або відходів від виробництва продукції з використанням об'єктів ІВ тощо. Зазначено необхідність впровадження на рівні держави механізму підвищення рівня інтелектуальної безпеки, який може складатися з комплексу дій правового характеру, а саме: інформаційно-аналітичного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського та соціального характеру.

Швець Г. А., Мальцева В. А. Теоретические и практические аспекты интеллектуальной безопасности страны.

В статье указаны особенности категории «интеллектуальная безопасность государства». Определена многовариантность определения понятия «интеллектуальная безопасность государства» учеными. Сущность интеллектуальной безопасности раскрыта в следующих аспектах: правовом, информационно-аналитическом, организационном, институциональном, финансовом и социальном. Определено, что к объектам интеллектуальной безопасности относятся: интеллектуальный потенциал, интеллектуальная деятельность, объекты интеллектуальной собственности, интеллектуальные инвестиции, носители интеллекта, интеллектуальные институты. Приведены такие субъекты интеллектуальной безопасности, как: органы государственной власти; органы местного самоуправления; высшие учебные заведения; сеть научных учреждений и организаций; международные организации по вопросам гарантии безопасности, научно-технического сотрудничества, трансфера технологий и т.д.;

негосударственные субъекты защиты интересов в интеллектуальной сфере. Представлена субъектно-организационная схема обеспечения интеллектуальной безопасности в Украине. Приведен алгоритм определения уровня интегрального индекса интеллектуальной безопасности Украины, который состоит из шести этапов. Рассмотрена система индикаторов интеллектуальной безопасности Украины относительно таких объектов интеллектуальной безопасности, как: интеллектуальные товары (услуги), интеллектуальные инвестиции, носители интеллекта, интеллектуальные институты, объекты интеллектуальной собственности, интеллектуальный потенциал. Приведены факторы потери объектов интеллектуальной собственности украинскими компаниями, например, кража документации или информации о существующих объектах ИС; кража изделий с внедренными техническими решениями на основе использования объектов ИС или отходов от производства продукции с использованием объектов ИС и тому подобное. Указана необходимость внедрения на уровне государства, механизма повышения уровня интеллектуальной безопасности, который может состоять из комплекса действий правового характера, а именно: информационно-аналитического, финансово-экономического, организационно-управленческого и социального характера.

Постановка проблеми. Сьогодні провідні країни світу базують свою економіку на розвитку високотехнологічних та інтелектуальних виробництвах. Тому, все більшу та значущу роль відіграє інтелектуальна власність та її захист. Актуальність теми зумовлена відсутністю дієвих механізмів захисту об'єктів інтелектуальної власності, що призводить до зниження рівня національної безпеки країни. Отже, враховуючи, що національна безпека країни залежить від рівня економічної безпеки, складовим елементом якої є інтелектуальна безпека, виникає потреба у більш глибокому вивченні особливостей інтелектуальної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти інтелектуальної безпеки було розглянуто у працях таких науковців: І. А. Маркіна, О. С. Марченко, М. О. Московченко, С. П. Мосов, Б. І. Пшик, О. І. Ревак, Т. В. Яворська та інші.

Метою статті є визначення теоретичних та практичних аспектів інтелектуальної безпеки держави у сучасних умовах розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Категорія «інтелектуальна безпека» у науковій літературі обґрунтовано не достатньо та має більш загальне визначення, тому як є досить новим поняттям та недостатньо вивченим науковцями.

У деяких зарубіжних джерелах інтелектуальна безпека розглядається як захист продуктів розумової діяльності. В інших джерелах між інтелектуальною безпекою і інтелектуальною власністю ставиться знак рівності. В третіх - поняття інтелектуальна безпека включає не тільки захищеність продуктів розумової праці, але і раціональне використання, відтворення і підвищення якості розумової здатності людей, що визначають їх діяльність. [1]

Сутність інтелектуальної безпеки держави найширше розкривається у правовому, інформаційно-аналітичному, організаційному, інституційному, фінансовому та соціальному аспектах, а саме: [2]

1. У правовому аспекті інтелектуальна безпека держави – це здатність держави у межах правового поля протидіяти загрозам в інтелектуальній сфері та гарантувати безпечні умови для примноження інтелектуального потенціалу, розвитку вітчизняної освіти, науки, новітніх технологій, культури, духовності тощо.

2. В інформаційно-аналітичному аспекті інтелектуальна безпека розкривається як спроможність суб'єктів гарантування безпеки за допомогою новітніх технологій обробляти значні масиви інформації та розробляти ефективні заходи протидії загрозам.

3. Інтелектуальна безпека держави крізь призму організаційного аспекту репрезентує широкий комплекс управлінських заходів, спрямованих на захист об'єктів безпеки та/або протидію реальним і потенційним загрозам.

4. Інтелектуальна безпека з позиції інституційного аспекту – це система збалансованих відносин між суб'єктами гарантування інтелектуальної безпеки на різних рівнях управлінської ієрархії щодо готовності і здатності державних інститутів за допомогою відповідних механізмів протидіяти реальним і потенційним загрозам.

5. Фінансовий аспект інтелектуальної безпеки України проявляється у дотриманні стану збалансованості фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення національного інтелектуального відтворення, нагромадження інтелектуального потенціалу та протидії потенційним загрозам.

6. Соціальні аспекти інтелектуальної безпеки України торкаються питань відродження соціальної важливості та особливого значення освітян і науковців як продуктивної сили суспільства.

Досліджуючи наукові праці щодо інтелектуальної безпеки, визначено, що до об'єктів інтелектуальної безпеки відносять: інтелектуальний потенціал, інтелектуальну діяльність, об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуальні інвестиції, носії інтелекту, інтелектуальні інститути.

Відповідно до суб'єктів інтелектуальної безпеки, до них відносять: органи державної влади; органи місцевого самоврядування; вищі навчальні заклади; мережа наукових установ та організацій; міжнародні організації з питань гарантії безпеки, науково-технічної співпраці, трансферу технологій тощо; недержавні суб'єкти захисту національних інтересів в інтелектуальній сфері.

На рис. 1 представлено суб'єктно-організаційну схему гарантування інтелектуальної безпеки в Україні, яка дозволяє наочно визначити місце та функціональне призначення кожного суб'єкту інтелектуальної безпеки.

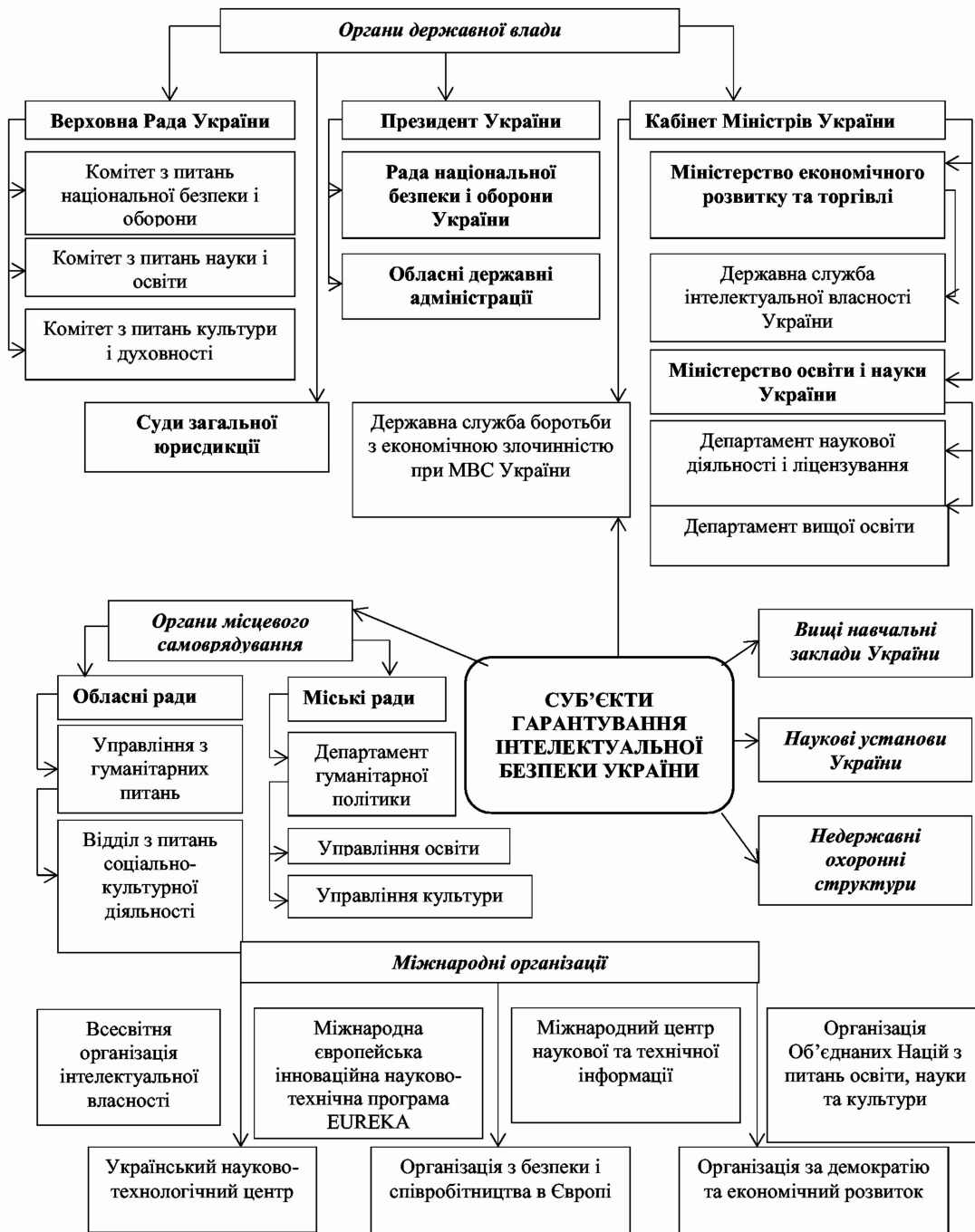

Рис. 1. Суб'єкти гарантування інтелектуальної безпеки України [3]

Таким чином, враховуючи вплив інтелектуальної безпеки та її масштабність відповідно до суб'єктів гарантування актуальним є питання щодо визначення рівня інтегрального індексу інтелектуальної безпеки України (ІЗБУ), який визначається за наступним алгоритмом:

- 1 етап - визначення відкритої системи індикаторів ІЗБУ.
- 2 етап - нормування статистичних даних.
- 3 етап - встановлення ступеня впливу кожного індикатора на ІЗБУ інтелектуальної безпеки держави.
- 4 етап - інтегральна згортка індикаторів ІЗБУ та їх граничних значень мультиплікативною формою.
- 5 етап - визначення граничних значень ІЗБУ.
- 6 етап - візуалізація отриманих результатів. [4]

Систему індикаторів інтелектуальної безпеки України, що ґрунтується на певних принципах (системність, комплексність, адекватність, безперервність) та достатньо повно відображає стан об'єктів інтелектуальної безпеки, представлено у табл. 1.

Таким чином, кількісна оцінка стану інтелектуальної безпеки тісно пов'язана з якісною оцінкою позитивних та негативних факторів впливу на рівень інтелектуальної безпеки країни.

Сьогодні потреба в інтелектуальній безпеці обумовлена активним розвитком промислового шпигунства у системі світової конкуренції. Так, можливими шляхами втрати об'єктів інтелектуальної власності українськими компаніями в сучасних умовах можуть стати такі:

- крадіжка документації або інформації про існуючі об'єкти інтелектуальної власності (далі – ІВ);
- крадіжка виробів з впровадженими технічними рішеннями на підставі використання об'єктів ІВ або відходів від виробництва продукції з використанням об'єктів ІВ;
- небажання створювати та юридично захищати об'єкти ІВ;
- втрата кваліфікованого персоналу, який володіє інформацією про об'єкти ІВ;
- виток інформації про існуючі об'єкти ІВ і нові інтелектуальні розробки;
- несанкціонований допуск до технологій і документації, в яких реалізовані або відображені об'єкти ІВ;
- несанкціонований допуск до звітних матеріалів щодо економічної та науково-технічної діяльності, що пов'язані з об'єктами ІВ тощо.

Таблиця 1

Система індикаторів інтелектуальної безпеки України[4]

№	Об'єкти інтелектуальної безпеки	Індикатори інтелектуальної безпеки України	Напрямок впливу на рівень безпеки
1	Інтелектуальні товари (послуги)	Обсяг випуску (виробництва) товарів і послуг у професійній, науковій, технічній діяльності та освіті, % до ВВП	Стимулятор
2	Інтелектуальні інвестиції	Частка інвестицій у нематеріальні активи в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	Стимулятор
3	Носії інтелекту	Чисельність фахівців вищої кваліфікації на 100 тис. населення	Стимулятор
4		Кількість фахівців вищої кваліфікації, що вибули на ПМП за кордон на 100 тис. населення	Дестимулятор
5	Інтелектуальні інститути	Кількість ВНЗ та наукових організацій на 100 тис. населення	Стимулятор
6	Об'єкти інтелектуальної власності	Коефіцієнт патентної активності (кількість виданих охоронних документів – патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, свідоцтва на знаки товарів і послуг на ім'я національних заявників на 10 тис. населення)	Стимулятор
7	Інтелектуальний потенціал	Кількість вчинених злочинів у сфері інтелектуальної власності на 100 тис. населення	Дестимулятор
8		Інтегральний індекс інтелектуального потенціалу	Стимулятор

Висновки. Отже, враховуючи вище проведене дослідження теоретичних та практичних аспектів інтелектуальної безпеки, варто зазначити, що забезпечення інтелектуальної безпеки країни є запорукою підвищення рівня її національної безпеки. Тому, необхідно впроваджувати на

рівні держави механізм підвищення рівня інтелектуальної безпеки, який може складатися з комплексу дій правового характеру, а саме: інформаційно-аналітичного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського та соціального характеру.

Список використаних джерел:

1. Маркіна І.А. Теоретико-прикладні засади механізму забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві / І.А. Маркіна, Московченко М.О. // *Управління розвитком*. – 2010. – № 18(94). – С. 24-26.
2. Ревак І.О. Мультиаспектність поняття «інтелектуальна безпека держави» / О.І. Ревак // *Вісник Черкаського університету*. – 2015. - № 12(345). – С. 107-113.
3. Яворська Т.В. Інтелектуальна безпека України: сутність і суб'єкти гарантування / Т.В. Яворська, І.О. Ревак // *Стратегічні пріоритети*. – 2015. - № 2(35). – С. 125-134.
4. Ревак І.О. Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І.О. Ревак. – Львів, 2016. – 474 с.

References:

1. Markin I.A. (2010), "Theoretical and applied principles of intellectual security mechanism for enterprise", ["Teoretyko-prykladni zasady mehanizmu zabezpechennja intelektual'noi' bezpeky na pidpryjemstvi"], I.A. Markina, N.A. Moskovchenko, *Development Management*, No. 18 (94), pp.24-26.
2. Revak I.A. (2015), "Multyaspektnist concept of "intelligent security", ["Mul'tyaspektnist' ponjattja "intelektual'na bezpeka derzhavy"], A.I. Revak, *Vestnik Cherkassky University*, No. 12 (345), pp.107-113.
3. Jaworski T.V. (2015), "Smart Security Ukraine: the nature and subjects Guarantee", ["Intelektual'na bezpeka Ukrai'ny: sutnist' i sub'jekty garantuvannja"], T.V. Jaworski, I.A. Revak *strategic priorities*, No.2 (35), pp. 125-134.
4. Revak I. O. (2016), "The intellectual potential of the system of economic security of Ukraine", ["Intelektual'nyj potencial u systemi ekonomichnoi' bezpeky Ukrai'ny"], dissertation for sciences. degree candidate. Sc. Sciences specials. 08.00.03 "Economics and management of national economy", I.O. Revak, Lviv, 474 p.

Keywords: intellectual property, intellectual security, economic security, national security, subjects, objects, lights.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інтелектуальна безпека, економічна безпека, національна безпека, суб'єкти, об'єкти, індикатори.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, интеллектуальная безопасность, экономическая безопасность, национальная безопасность, субъекты, объекты, индикаторы.